

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/61>

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

HISTORIGRAPHY AND METHODOLOGY OF RESEARCH ON ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE SPHERE OF ENSURING LIFE SAFETY

Бондар Д.В., к.держ.упр.,
ректор

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Наукова публікація присвячена аналізу історіографії та методології дослідження адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Зазначається, що історіографія дослідження адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності об'єднує чотири групи наукових літературних джерел. До першої групи віднесено підручники, навчальні посібники, монографії, публікації у періодичних виданнях, присвячені питанням забезпечення безпеки життєдіяльності, підготовлені фахівцями з прикладних, технічних та природничих наук. До другої групи віднесено наукові видання, монографії, дисертаційні дослідження, присвячені питанням використання інформаційних технологій у різних сферах суспільних відносин, включаючи основні напрями та способи цифровізації, використання цифрових інструментів для досягнення публічних та приватних цілей учасників суспільних відносин, надання цифрових послуг тощо. До третьої групи віднесено дослідження, присвячені адміністративно-правовому регулюванню інформаційних відносин, включаючи адміністративно-правові засади інформатизації, використання цифрових інструментів, надання цифрових адміністративних послуг, а також правове регулювання порядку збирання, зберігання та використання інформації в комп'ютерних мережах, питання відповідальності за несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, правове регулювання Інтернет, технології штучного інтелекту та інших інформаційних технологій. До четвертої групи віднесено дослідження науковців, присвячені організації публічного управління та правовому регулюванню у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Систематизовано методологію дослідження адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності, а також визначено та охарактеризовано основні наукові підходи, які доцільно використовувати в процесі дослідження вказаної тематики.

Ключові слова: методологія, історіографія, правове регулювання, безпека життєдіяльності, інформаційні технології, діалектика, юридичне моделювання, наукові підходи, синергетика.

The scientific publication is devoted to the analysis of the historiography and methodology of the study of the administrative and legal regulation of the use of information technologies in the field of ensuring the safety of life.

It is noted that the historiography of the study of the administrative and legal regulation of the use of information technologies in the field of ensuring the safety of life unites four groups of scientific literary sources. The first group includes textbooks, manuals, monographs, publications in periodicals devoted to the issues of ensuring the safety of life, prepared by specialists in applied, technical and natural sciences. The second group includes scientific publications, monographs, dissertation studies devoted to the issues of the use of information technologies in various spheres of public relations, including the main directions and methods of digitalization, the use of digital tools to achieve public and private goals of participants in public relations, the provision of digital services, etc. The third group includes studies devoted to the administrative and legal regulation of information relations, including the administrative and legal principles of informatization, the use of digital tools, the provision of digital administrative services, as well as the legal regulation of the procedure for collecting, storing and using information in computer networks, the issue of liability for unauthorized interference in the work of information (automated), electronic communication, information and communication systems, electronic communication networks, legal regulation of the Internet, artificial intelligence technologies and other information technologies. The fourth group includes research by scientists devoted to the organization of public administration and legal regulation in the field of ensuring the safety of life.

The methodology for studying the administrative and legal regulation of the use of information technologies in the field of ensuring life safety is systematized, and the main scientific approaches that should be used in the process of studying the specified topic are also identified and characterized.

Key words: methodology, historiography, legal regulation, life safety, information technologies, dialectics, legal modeling, scientific approaches, synergistics.

Актуальність теми. Адміністративно-правове регулювання використання інформаційних технологій у різних сферах суспільних відносин є одним із пріоритетних напрямів наукових досліджень, адже використання цифрових інструментів дозволяє оптимізувати як технічні елементи певних процесів шляхом їх автоматизації, так і процеси публічного управління відповідними суспільними відносинами шляхом мінімізації ролі людини в процесі

прийняття рішень, а також мобілізації людських та матеріально-технічних ресурсів для виконання поставлених завдань.

Правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності заслуговує на особливу увагу науковців, адже в сучасному інформаційному суспільстві, заснованому на високотехнологічному виробництві та розвинутій системі надання

цифрових послуг, особливої актуальності набувають питання забезпечення захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій техногенного, природного або соціального характеру.

Водночас ґрунтовне дослідження вказаної тематики необхідно починати з її історіографії, тобто аналізу стану наукової розробки теми, систематизації наукових робіт, присвячених актуальним питанням правового забезпечення використання інформаційних технологій у різних сферах суспільних відносин, включаючи забезпечення безпеки життєдіяльності. Крім того, особливої уваги потребує методологія дослідження, тобто правильний вибір методів наукового пошуку та наукових підходів, які слід застосовувати під час дослідження різних аспектів адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Так, питанням забезпечення безпеки життєдіяльності присвятили свої роботи такі відомі науковці як Ф. Апшай [1], Т. Гринюк [2], К. Марченко [3], О. Оришака [3], О. Остапенко [4], О. Халак [1], О. Хитра [5], О. Чекригін [6], та інші дослідники.

Правове регулювання використання інформаційних технологій (цифровізації) у різних сферах суспільного життя досліджували такі відомі науковці як М. Бабики, В. Бевзенко, Д. Біленька, О. Берназюк, М. Віхляев, О. Гунбіна, К. Дубова, С. Єсімов, Т. Ковальова, Т. Коломоєць, О. Комаров, А. Комзюк, А. Краковська, І. Лопушинський, К. Оксютенко, А. Омельченко, М. Серебро, Р. Стефанчук, І. Тищенко та інші.

Проте, питання історіографії та методології дослідження адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності ще не були предметом окремого наукового аналізу, що актуалізує необхідність підготовки даної публікації.

Постановка завдання. Метою публікації є дослідження історіографії та методології наукового аналізу адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Методологія даної публікації традиційно об'єднує три групи методів наукового пошуку. Першу групу складають філософські методи дослідження, а саме, метод діалектики, його закони та прийоми, а також метод метафізики. Серед загальнонаукових методів дослідження (друга група методів) більшою мірою застосовуються прийоми логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння), системний та структурно-функціональний методи. Третю групу складають спеціально-юридичні методи дослідження, серед яких більшою мірою застосовується формально-юридичний метод.

Результати дослідження. Історіографія дослідження адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності об'єднує чотири групи наукових літературних джерел.

Перша група – підручники, навчальні посібники, монографії, публікації у періодичних виданнях, присвячені питанням забезпечення безпеки життєдіяльності, підготовлені фахівцями з прикладних, технічних та природничих наук. У вказаних наукових роботах розкривається сутність та складові безпеки життєдіяльності як науки та навчальної дисципліни, описуються основні заходи, способи та прийоми забезпечення безпеки життєдіяльності.

З останніх досліджень у вказаній сфері варто відзначити наукові публікації Л. Воловик та К. Ковальської «Безпека життєдіяльності населення в умовах глобалізації» [7], А. Вороніна «Сучасні проблеми безпеки життєдіяльності» [8], М. Завадської та Є. Осипенка «Забезпечення

безпеки життєдіяльності людини в умовах екстремальних ситуацій» [9], Л. Калашнікової «Безпека життєдіяльності як предмет соціологічного аналізу: уточнення змісту поняття» [10], А. Качинського «Безпека життєдіяльності особи, суспільства та держави: порогові умови» [11], А. Полежаєва та С. Ковжого «Особливості системи «Безпека життєдіяльності людини» як об'єкта управління» [12].

Друга група – наукові видання, монографії, дисертаційні дослідження, присвячені питанням використання інформаційних технологій у різних сферах суспільних відносин, включаючи основні напрями та способи цифровізації, перехід на електронний документообіг в діяльності органів публічної адміністрації, використання цифрових інструментів для досягнення публічних та приватних цілей учасників суспільних відносин, надання цифрових послуг тощо. Це роботи фахівців у сфері інформатики та інформатизації, комп'ютерних наук, а також вчених-юристів, які досліджують питання використання інформаційних технологій у сфері публічного управління.

З останніх досліджень на даному напрямі слід відзначити підручник В. Плескача та Т. Затонацької «Інформаційні системи і технології на підприємствах» [13], монографію О. Берназюка «Цифрові технології у праві: сучасний погляд у майбутнє» [14], публікації С. Боліли «Роль інформаційних технологій та цифрових інструментів в умовах викликів війни та післявоєнного відновлення економіки України» [15], А. Краковської та М. Бабики «Цифровізація адміністративних послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку» [16], Р. Стефанчука «Інформаційні технології та право: quo vadis?» [17].

Третя група – це дослідження, присвячені правовому регулюванню інформаційних відносин, включаючи адміністративно-правові засади інформатизації, використання цифрових інструментів, надання цифрових адміністративних послуг, а також правове регулювання порядку збирання, зберігання та використання інформації в комп'ютерних мережах, питання відповідальності за несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, правове регулювання Інтернет, технології штучного інтелекту та інших інформаційних технологій. Вказані дослідження здійснюються вже вченими-юристами, включаючи фахівців у галузі адміністративного права і процесу, інформаційного права тощо.

Це, зокрема, дослідження Д. Біленької «Адміністративно-правове регулювання інформаційних відносин в Україні» [18], С. Єсімова «Використання інформаційних технологій як предмет адміністративно-правового регулювання» [19], Н. Коминара «Інформаційна безпека як складова національної безпеки держави: адміністративно-правовий аспект» [20], О. Кузьменко, В. Чорної та С. Островського «Правове регулювання запровадження та використання штучного інтелекту» [21], О. Олійника «Організаційно-правові засади захисту інформаційних ресурсів України» [22], А. Омельченка «Суспільні відносини у сфері цифровізації як предмет правового регулювання» [23].

Четверта група – дослідження науковців, присвячені організації публічного управління та правовому регулюванню у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Із останніх досліджень у даній сфері слід відзначити публікації Ф. Апшай та О. Халака «Аналіз правових засад безпеки життєдіяльності» [1], В. Глухої та А. Помази-Пономаренко «Нормативно-правове забезпечення державного управління сферою безпеки життєдіяльності» [24], А. Денисової «Напрями адміністративного нагляду у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності населення: питання систематизації» [25], О. Остапенка «Адміністративно-правова природа безпеки населення України» [4].

Таким чином, для дослідження питання адміністративно-правового забезпечення використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності необхідно використовувати широке коло нормативних та літературних джерел, наукових робіт фахівців з технічних, природничих наук та юриспруденції.

Методологія дослідження адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності ґрунтується на органічному поєднанні філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження.

Так, серед філософських методів більшою мірою використовується метод діалектики, його закони та прийоми. Так, закон єдності та боротьби протилежностей найбільш ярко проявляється у суспільних відносинах, пов'язаних із безпекою життєдіяльності, адже штучне соціальне середовище, створене людиною, вступає у певне протиріччя із навколишнім природним середовищем, природними процесами та явищами. Наприклад, природні лісові пожежі, виверження вулканів, землетруси сприймаються людиною як катастрофічні надзвичайні ситуації, які руйнують створене людиною середовище та порушують нормальні умови людського життя.

Проте, саме завдяки заходам забезпечення безпеки життєдіяльності та їх правовому забезпеченню досягається компроміс між двома протилежностями – природними та соціальними процесами, створюються умови, за яких людина може завчасно виявити та попередити інших про небезпеку виникнення надзвичайної ситуації, а також мінімізувати її негативні наслідки.

І саме завдяки інформаційним технологіям суспільство отримало можливість автоматизувати процеси завчасного попередження про загрозу настання небезпечної ситуації, а також можливість оперативної мобілізувати людські та матеріально-технічні ресурси для ліквідації самої надзвичайної ситуації та її наслідків.

Таким чином, правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності необхідно здійснювати із урахуванням вказаного закону діалектики – єдності та боротьби протилежностей.

Також в процесі дослідження вказаної тематики доцільно використовувати закон переходу кількісних змін у якісні. Так, системне внесення змін до чинного законодавства, розробка проектів нових нормативно-правових актів в результаті повинні привести до якісних змін в правовому регулюванні використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності. Причому ключову роль відіграє не формальна кількість внесених змін, а саме узгоджена та наполеглива нормотворча діяльність уповноважених суб'єктів органів публічної адміністрації. Так, в процесі правового врегулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності суб'єктам нормотворчості органів державної влади, які реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, доцільно узгоджувати свої розробки із представниками Міністерства цифрової трансформації України, що забезпечить правову регламентацію застосування останніх досягнень у сфері цифрових технологій для забезпечення безпеки життєдіяльності, захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій.

Також в процесі дослідження даної тематики доцільно застосувати прийом «заперечення заперечення». Вказаний прийом дозволяє досліднику йти від зворотного, тобто з початку заперечувати необхідність правового врегулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності, а потім аргументовано спростовувати власне заперечення – доводити необхідність внесення відповідних змін до чинного законодавства або прийняття нових законів чи підзаконних нормативно-правових актів.

Окрім вищезазначених законів та прийомів методу діалектики в процесі дослідження необхідно застосовувати такі його принципи як принцип об'єктивності та принцип історизму.

Принципи об'єктивності передбачає використання верифікованих даних, зокрема, офіційно оприлюднених текстів нормативно-правових актів та іншої інформації органів публічної адміністрації, даних репрезентативних соціологічних досліджень, які охоплюють широкі верстви населення із правильно проведеною вибіркою респондентів тощо.

Принцип історизму передбачає врахування в процесі дослідження тих історичних умов, за яких було здійснено правове врегулювання тих або інших суспільних відносин, зокрема, політичних, економічних та соціальних факторів, які вплинули або могли вплинути на суб'єкта нормотворчої діяльності.

Серед загальнонаукових методів для дослідження актуальних питань адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності більшою мірою необхідно використовувати прийоми логіки, а саме – аналіз, синтез, дедукцію та індукцію, а також системний та структурно-функціональний методи, прийоми соціологічного методу та метод статистики.

Так, за допомогою прийомів логіки аналізується сучасний стан адміністративно-правового забезпечення використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності, за допомогою дедукції та індукції визначаються ті суспільні відносини, які потребують правового врегулювання, а за допомогою синтезу використовуються спеціальні знання у сфері інформатизації, використання інформаційних технологій для удосконалення механізму забезпечення безпеки життєдіяльності, попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій тощо.

Системний метод дозволяє провести систематизацію міжнародних та національних нормативно-правових актів, які так чи інакше регулюють суспільні відносини, пов'язані із використанням інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

В свою чергу структурно-функціональний метод дозволяє визначити структуру механізму забезпечення безпеки життєдіяльності та функції кожного з елементів з урахуванням наявності або відсутності відповідних адміністративно-правових засад реалізації вказаних елементів.

Такі прийоми соціологічного методу як опитування та анкетування дозволяють визначити рівень довіри суспільства до органів публічної адміністрації, які реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, ставлення громадян до тих або інших напрямків та способів діяльності держави щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, а також по мінімізації та ліквідації їх наслідків.

Метод статистики дозволяє використовувати офіційну статистичну інформацію щодо кількості надзвичайних ситуацій та їх видів, які мали місце протягом певного періоду, кількості проведених (реалізованих) заходів цивільного захисту, спрямованих на запобігання виникненню та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, кількості особового складу органів публічної адміністрації та добровольців, задіяних в реалізації вказаних заходів тощо.

Серед спеціально-юридичних методів дослідження особливу увагу необхідно приділити методу порівняльного правознавства, формально-юридичному методу та методу юридичного моделювання.

Так, метод порівняльного правознавства дозволяє порівняти національне законодавство та законодавство зарубіжних країн в частині адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності, виокре-

мити відповідний позитивний досвід зарубіжних країн та визначити можливість та доцільність його запозичення з метою імплементації в національне законодавство та юридичну практику.

Формально-юридичний метод або метод юридичної догматики є по суті похідним від загальнонаукового аксіоматичного методу дослідження. Він дозволяє використовувати певні юридичні аксіоми, на основі та з використанням яких вибудовується увесь механізм правового регулювання. До таких аксіом відносяться зокрема принципи верховенства норм ратифікованих міжнародно-правових актів над відповідними нормами національного законодавства, верховенство фундаментальних прав і свобод людини над інтересами держави, неприпустимість втручання у сферу особистої (інтимної) свободи людини тощо.

В свою чергу метод юридичного моделювання дозволяє змодельовати та сформулювати конкретні пропозиції щодо актуальних напрямів та способів удосконалення чинного національного законодавства, а також розробки перспективних нормативно-правових актів щодо адміністративно-правової регламентації використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Окрему увагу необхідно приділити науковим підходам, які доцільно використовувати в процесі дослідження обраної тематики.

Так, цивілізаційний підхід передбачає урахування під час дослідження зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності національних правових традицій та звичаїв, особливостей національної правосвідомості та правової культури, яка сформована під впливом певних цивілізаційних чинників, а також урахування правових традицій та звичаїв, особливостей суспільної правосвідомості та правової культури тієї держави, досвід якої у певній сфері правового регулювання досліджується.

Телеологічний науковий підхід вимагає від дослідника не здійснювати дослідження заради самого дослідження. Науковий пошук повинен мати конкретну мету, до прикладу – розробку конкретних пропозицій щодо внесення змін до чинного національного законодавства або пропозиції щодо розробки перспективного нормативно-правового акту. Так, щодо правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності важливо забезпечити як теоретичну, так і практичну значимість проведеного дослідження.

Синергетичний науковий підхід передбачає дослідження механізму правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності як складної системи, що прагне до самоорганізації та самовдосконалення, адже кожен уповноважений суб'єкт владних повноважень, який здійснює нормотворчу діяльність у вказаній сфері суспільних відносин, повинен узгоджувати свої дії, проекти з іншими суб'єктами і результатом такої спільної діяльності (об'єднання зусиль) повинен бути синергетичний ефект – розробка та прийняття якісного та ефективного законодавства, практична реалізація якого задовольнить як публічні, так і приватні інтереси учасників правовідносин.

Таким чином, змістовне та всебічне дослідження актуальних питань адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності необхідно здійснювати із використанням інструментарію філософських, загально-

наукових та спеціально-юридичних методів дослідження, а також провідних наукових підходів, серед яких більшою мірою доцільно застосовувати цивілізаційний, телеологічний та синергетичний підходи.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати висновок про те, що історіографія дослідження адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності об'єднує чотири групи наукових літературних джерел.

Так, до першої групи слід віднести підручники, навчальні посібники, монографії, публікації у періодичних виданнях, присвячені питанням забезпечення безпеки життєдіяльності, підготовлені фахівцями з прикладних, технічних та природничих наук.

До другої групи слід віднести наукові видання, монографії, дисертаційні дослідження, присвячені питанням використання інформаційних технологій у різних сферах суспільних відносин, включаючи основні напрями та способи цифровізації, використання цифрових інструментів для досягнення публічних та приватних цілей учасників суспільних відносин, надання цифрових послуг тощо.

До третьої групи слід віднести дослідження, присвячені адміністративно-правовому регулюванню інформаційних відносин, включаючи адміністративно-правові засади інформатизації, використання цифрових інструментів, надання цифрових адміністративних послуг, а також правове регулювання порядку збирання, зберігання та використання інформації в комп'ютерних мережах, питання відповідальності за несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, правове регулювання Інтернет, технології штучного інтелекту та інших інформаційних технологій.

До четвертої групи слід віднести дослідження науковців, присвячені організації публічного управління та правовому регулюванню у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Аналіз методології дослідження адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності дозволив сформулювати висновок про необхідність органічного поєднання в процесі наукового пошуку законів, прийомів та принципів діалектики, основних загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження, а також доцільність використання провідних наукових підходів: цивілізаційного, телеологічного та синергетичного.

Телеологічний підхід, зокрема, передбачає, що метою будь-якого дослідження у сфері права повинна бути практично значима мета, наприклад, розробка конкретних пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства або прийняття перспективних нормативно-правових актів. Отже, дана публікація є теоретико-методологічною основою для дослідження актуальних питань адміністративно-правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності з метою формулювання раціональних пропозицій щодо удосконалення національного адміністративного законодавства та юридичної практики у вказаній сфері суспільних відносин.

Необхідність аналізу зарубіжних наукових джерел, присвячених актуальним питанням правового регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності, обумовлює актуальність подальшого дослідження даної тематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апшай Ф.В., Халак О.В. Аналіз правових засад безпеки життєдіяльності. *Journal "ScienceRise: Juridical Science"*. 2021. № 1 (15). С. 4–7. DOI: 10.15587/2523-4153.2021.228246
2. Гринюк Т.О. Безпека людини як комплексний підхід до питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та пожежної безпеки. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 2 (10). С. 38–43.
3. Марченко К.М., Оришака О.В. Інформаційна безпека життєдіяльності людини і суспільства в умовах війни. *Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки*. 2023. Вип. 7 (1). С. 16–21.
4. Остапенко О.І. Адміністративно-правова природа безпеки населення України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2021. Вип. 30. С. 234–246.
5. Хитра О.Л. Особливості діяльності Державної служби з надзвичайних ситуацій щодо реалізації державної політики у сфері цивільного захисту населення. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 32. С. 212–219.
6. Чекрыгін О.М. Принципи діяльності державної служби України з надзвичайних ситуацій із запобігання надзвичайним ситуаціям. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 637–641.
7. Воловик Л.М., Ковальська К.В. Безпека життєдіяльності населення в умовах глобалізації. *Молодий вчений*. 2016. № 9 (1). С. 34–37.
8. Воронін А.С. Сучасні проблеми безпеки життєдіяльності. *Нотатки сучасної науки*. 2022. № 3. С. 65–66.
9. Завадська М.М., Осипенко Є.В. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини в умовах екстремальних ситуацій. *Молодий вчений*. 2016. № 11 (1). С. 33–36.
10. Калашнікова Л.В. Безпека життєдіяльності як предмет соціологічного аналізу: уточнення змісту поняття. *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. 2017. Т. 22. Вип. 1. С. 54–65.
11. Качинський А.Б. Безпека життєдіяльності особи, суспільства та держави: порогові умови. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 2. С. 111–119.
12. Полежаєв А.М., Ковжого С.О. Особливості системи «Безпека життєдіяльності людини» як об'єкта управління. *Системи обробки інформації*. 2012. Вип. 3 (2). С. 245–247.
13. Плєскач В.Л., Затонацька Т.Г. Інформаційні системи і технології на підприємствах: підручник. К.: Знання, 2011. 718 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1KHnGifycHmwHhNV89WWC193eJQsjAiF/view>
14. Берназюк О.О. Цифрові технології у праві: сучасний погляд у майбутнє: монографія. Ужгород: Гельветика, 2020. 525 с.
15. Боліла С. Роль інформаційних технологій та цифрових інструментів в умовах викликів війни та післявоєнного відновлення економіки України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 265–275. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.35>
16. Краковська А.Є., Бабик М.К. Цифровізація адміністративних послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Випуск 70. С. 329–334.
17. Стефанчук Р. Інформаційні технології та право: quo vadis? *Право України*. 2018. № 1. С. 30–50.
18. Біленська Д.О. Адміністративно-правове регулювання інформаційних відносин в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 20 с.
19. Єсімов С.С. Використання інформаційних технологій як предмет адміністративно-правового регулювання. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. Ser.: Ūrid. nauki. 2015. № 827(8). С. 24–29. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4809/yesimov3.pdf>
20. Коминар Н.М. Інформаційна безпека як складова національної безпеки держави: адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук; спец.: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів, 2018. 208 с.
21. Кузьменко О.В., Чорна В.Г., Островський С.О. Правове регулювання запровадження та використання штучного інтелекту. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 173–177.
22. Олійник О.В. Організаційно-правові засади захисту інформаційних ресурсів України: автореф. дис. канд. юрид. наук; спец.: 12.00.07 «теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2006. 22 с.
23. Омельченко А.В. Суспільні відносини у сфері цифровізації як предмет правового регулювання. *Юридична Україна*. 26.12.2023. DOI 10.37749/2308-9639-2023-10(250)-5
24. Глуха В.В., Помаза-Пономаренко А.Л. Нормативно-правове забезпечення державного управління сферою безпеки життєдіяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_2_4
25. Денисова А.В. Напрями адміністративного нагляду у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності населення: питання систематизації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 45 (1). С. 156–159.